
FILOZOFIJA NEKROMANTIJE

*Miraš Martinović,
„Putevima Prevalise”,
CID, Podgorica, 1999.*

Kontinuitet endemičnog pjesničkog bića Miraša Martinovića (1952), od „oficijelne” kritike zabrinjavajuće površno ili samo informativno tretiranog, sastoji se od knjiga poezije: „Mit o trešnji” (1974), „Molitve mrvu” (1985), „Krugovi u pijesku” (1991), „Zima s Mandeljštamom” (1994) i „Tabula smaragdina” (1997), kao i roman „Jeretik”, te ostvarenja „Vavilonski mudraci” i „Posljednji Eshilov dan” (1995), dva dijela koncipirane tetralogije. Takođe, u Napulju je 1984. godine objavljen izbor iz njegove poezije „E li taglio del boso e il gabbiane rosso”. Ta stvarlačka hipotenuza produžena je najnovijim zbirom istorijskih reminiscencija, refleksija i empatija u knjizi „Putevi Prevalise”.

Važi za poznatu činjenicu da je Crna Gora, naš sudbinski mediteranski patrimonij, Elizej i Had, plodno stjecište i raskrsnica najrazvijenijih kultura Istoka i Zapada, geopolitičko žarište civilizacijskih uspona, procvata i padova i granično otjelotvorene svakog odjeka u „pupku svijeta”, bilo da je on romanskog, vizantijskog ili pak orientalnog specifikuma. Veličanstvene civilizacije nerijetko prouzrokuju negativne interakcije, antagonizme i ratna suočavanja zbog dominacije u prostoru, vremenu i, zašto ne reći, istoriji, ali u isti mah, one takvim nadvisivanjima kulturnog, ekonomskog ili ratnog prefiksa, (ne)svjesno konstituišu raznorodnu

kulturalnost. Ona je, dakako, plod južnoevropske kulture koja je zadužila cijelo čovječanstvo.

U „Putevima Prevalise”, tom kondenzovanom, narativnom pismu sa isključivim poetskim efektima, proživljena je nova istorija burne istorije ovih turbulentnih prostora, i to originalošću i provokativnošću autorove pasije za metafizičkom i, znatno rjeđe, faktičkom redefinicijom pojedinih povijesnih događaja i njihovih ovještalih poruka. One se, poput elektriciteta fosila, emituju sa prostora Prevalisa i Doclee, naših poodavno i, po nečijim sistematskim nalozima, potiskivanim pradomovinama, prisutnim još samo u memoriji arheologa, istoričara i pjesnika.

Inspirisanost antikom i njenim ehom ide u prilog aksiomu da je upravo on profilisao milje današnje Crne Gore, bolje reći, crnogorskog primorja, legitimisući ga kao neodvojivi segment južnoevropskog nasleđa. Takođe, simbolična dešifrovanja sudbina vladara i vladarki, rariteta i nestalih gradova, te meditativna uranjanja u tragične, zlohude ali i briljantne dubine naše drevnosti i predskazanja prošlosti, putem slikovite metaforičnosti, nagovještavaju krajnji efekat diskursa. Njega ponajprije možemo sagledati u tezi o vječnosti i beskonačnosti svega, što anticipira traganje za prošlošću kao uslovu pronalaska budućeg. Harmonija kontinuma zahtijeva otstupanje sa pozicije sadašnjeg, sem ako se direktno vezuje za percepciju okolnosti.

Atmosfera mitova, legendi i životopisa, potpomognuta gnoseološkim elementima i lapidarnim izričjem, u svakoj priči (ezoteričnom eseju) ima ključnu ulogu pri ekspoziciji misteriozne tematike. Samim tim, svjedočeći sablasno stanje devastiranih i, sa lica zemlje, izbrisanih polisa i njihove prognane čudi, ove priče dobijaju još jednu dimenziju u formi intuitivne patine. Ona je angažovana u vektoru: budućnost - drevnost. Za razliku od opšteg pesimizma, ovdje životni tok (Lahezis) podrazumijeva cikličnost i nadasve neuništву nit što se dvostrukom konotacijom potvrđuje u priči „Agava”. Naime, agava je istodobno biljka koja, cvjeta-

jući svake petnaeste godine, čim procvjeta ugine, ali i kćer Kodma i Harmonije koja je ubila svog muža, kralja Likotera, da bi na prijesto Ilirije dovela svog sina. Dospjevši u nezavidan položaj, ona u hermeneutičnom „scenariju“ autora zaslužuje vaskrsnuće, i to kroz monolog: „Danas sam samo biljka koja dugo čeka na svoj cvijet. (...) Neko će pomisliti: okrutne li sudbine. Međutim, nije. Naprotiv, moj život je uvijek nov. Cvjetam i umirem“. Neprekidna djelatnost duha i nestanak carstva voljebno su premješteni u okvire elegije u priči „Imperija na novčiću“. Tako u liku cara Aurelijana na malom, bakarnom novčiću, prepoznajemo svu fizičku prolaznost, moć i eroziju jedne epohe, ali ne i njenog atmana. Da su mnoge umne ličnosti bile (i ostale) meta hipokrizije i zavjera svjetine, koja se uvijek dodvoravala pobjedniku, pokazuje slučaj prognanog Dionizija, veličanstvenog govornika u takmičenju s morem. Neko je njegovom spomeniku odrubio glavu u namjeri da „pričvrsti ogradu“ ili „obilježi nečiji grob“ što se ne prima sa iznenadenjem: „Ništa me, priznajem, ne iznenađuje na zemlji!“

Možda se ipak poetski najcizeliraniji fragment „Puteva Prevalise“ odnosi na priču o ilirskoj kraljici Teuti. U semantičkoj fluidnosti i refleksijama, Martinović, manitom paleografa, opservira sav njen erotski puls, slavu, samoču i prokletstvo, reafirmišuci „izbrisane“ detalje njene agonije. Njena razvratna priroda, konkretnost i predosjećanja lucidno su oživljene u odsječku: „Kroz krv i snove se umnožavaš. Divlja Ilirko. Nesrećna kraljice. Jednako bi bili zagubljeni u taj svoj san...“

Imperativ postojanja nije konačnost okružena stereotipima, već svjesno apstrahovanje absolutne tačke života, u ovom slučaju „zlatnog runa“ argonauta, i nastavljanje potrage za samospoznajom istorije u sebi i sebe u istoriji po morima beskonačnosti.

U „Putevima Prevalise“ svaka priča je pri povijest o povijesti, odnosno svojevrsna filozofija nekromantije gdje stare civilizacije na prostoru južne Crne Gore imaju formalno neovisan karakter, ali su pred istorijom i nama homogene. Italijanski hermetičar

S. Kvazimodo je zapisao: „Poezija udara u srce čovjeka jače od istorije” što je adekvatno Martinovićevom pri povjedačkom kursu, čak i pod uslovom da inkorporiramo naučno-istraživački krug ovih priča, jer one su, kako rekosmo, istorija u poeziji, poezija u istoriji, sve do njihovog sažimanja u metafiziku realnog. Martinovićeve priče nijesu ekstremno nostalgične i patetično obojene, ne isključuju agnosticizam, ali prvenstveno žive u jezgru istraživanja prauzroka prošlog i budućeg.

Konačno, sav duhovni naboј, ritam i leksički arsenal „Puteva Prevelise” možemo smjestiti u stilistiku postmodernog, dok transcendentalnost, anticipacija prošlog, sredozemna mistika i pri povjedački šarm počivaju na težnji Kavafijeve pjesme o Itaki („A ako je siromašnom nađeš,/ znaj prevarila te nije./ Mudar kakvim si postao i s tolikim iskustvima/ shvatićeš već što Itake znaće”). Ovim potvrđujem opštepoznato, Itaku kao neumrli Kavafijev ideal, ali na osnovu toga vidimo i Prevalitanu, kao arheološki nerv, budućnost, dostojanstvenu ličnost i fetiš M. Martinovića.

U takvoj strukturi, on se i ovom knjigom ugradio u, danas neshvatljivo mali ali probrani, mediteranski mozaik savremene crnogorske književnosti.